

Respect p Fără să neglijez primejdiile la care ne supune era actuală, mă întreb dacă „Sfârșitul Lumii“ este chiar o așteptare rezonabilă. Planeta „Gaia“, entitate ce are toate caracteristicile ființelor vii – în primul rând pe aceea de-a se autoregla și de-a exclude factorii extremi –, va fi capabilă să surmonteze neantizarea ei cu prețul unor enorme sacrificii. Precum în tetralogia wagneriană, aurul răpit Rinului va regăsi adâncurile, sanctuarul ce i-a fost rezervat. Aventura vieții pe pământ a omului va continua.

Filosoful italian Gianni Vattimo observă în *Credere di credere*¹ că viziunea apocaliptică dezvăluie una dintre fețele lui Dumnezeu, cea a unei Divinități ranchiunoase și răzbunătoare, moștenite din Vechiul Testament. Acest Dumnezeu teribil care iubește spre a pedepsi și pedepsește iubind corespunde unei prime faze a monoteismului, pe care Întruparea a venit să o contrazică. Semnificația kenozei, a *neantizării* unui Dumnezeu care se diminuează pe sine, acceptând condiția umană, este semnul că accentul religiei trece de pe pedeapsă pe iubire.

Profesiile de credință apocaliptice sunt de fapt ecourile ajunse până la noi ale unei rânduiei în care domină tatăl represiv și necruțător. Acest model, comun tuturor religiilor, apare desuet societăților care moștenesc tradiția creștină. Lumea musulmană este, dimpotrivă, mai șovăitoare în această punere la zid: este de ajuns să vedem care sunt drepturile femeii în societățile tradiționale bazate pe Șaria, adică pe transpunerea literală a legii religioase în lege civilă și penală. Represiunea homosexualității este de asemenea o expresie a radicalismului patriarhal.

Dumnezeul milostiv, iertător, iubitor pe care creștinismul l-a practicat chiar el cu intermitențe este Dumnezeu de care avem nevoie, cel al societăților libere, căci nu se poate concepe libertatea sub presiunea amenințării. Pentru că Dumnezeu ne iubește și nu ne amenință, suntem liberi a fi, cu El sau fără El.

Nici creștinismul nu a fost – și nu este – scutit de aspectul penal. Dar, așa cum observă Vattimo, lucrarea Divinității continuă, de vreme ce retragerea lui Iisus din lumea noastră este urmată de pogorârea Sfântului Duh, a cărui prezență neîncetată arată că prezența Divinității este vie și evolutivă. Corespunzător, modul de a înțelege și de a practica religia se schimbă. Adepții

1. G. Vattimo, *Credere di credere*, Garzanti, Milano, 1996.

Respectiv religiozității arhaice rămân în urmă. O religie sclerotizată nu are puterea consolatoare și energia dinamică ale unei religii vii. Bigotul trăiește în falsitate, teroare și mâhnire. Cel care practică o religie vie, care primește și dă posedă o forță infinită, mereu reînnoită.

Istoria papalității este proba cea mai convingătoare că religia nu este o credință nestrămutată... Ea se adaptează la schimbarea mentalităților. Deși ierarhia rămâne cu un pas în urma a ceea ce îi cere societatea, religia sfârșește prin a accepta progresele științei și libertății, de pildă, teoria lui Darwin sau noua morală sexuală.

Azi, Papa Francisc afirmă cu tărie că religia creștină este a iubirii, nu a resentimentului. Nu puțini bigoți spun că papa este diavolul, dar o reîntoarcere către Biserică este notabilă în lumea catolică.

*

Comisia desemnată să elaboreze textul Constituției Uniunii Europene a refuzat să includă în preambulul documentului o declarație asupra originilor „iudeo-creștine“ ale civilizației europene. Teama că o astfel de afirmație ar putea declanșa un val de conflicte în societatea multietnică de astăzi ne lipsește de un element esențial al identității noastre. Care este singurul element care unește, să zicem, Bulgaria de Franța? Cu toate notabilele diferențe între confesiuni și stiluri de civilizație, religia creștină este singurul factor comun, singurul liant istoric între popoarele Europei. Nu este de prisos să amintim că în cele din urmă această constituție nu a fost adoptată (din pricina votului negativ al alegătorilor francezi și olandezi). Să ne facem avocatul diavolului și să ne punem întrebarea dacă, cel puțin pragmatic, această falsificare servește la ceva. Am putea bănuși că are un rost în menținerea păcii sociale, în estomparea antagonismelor, când prezența altor comunități, în special a celei musulmane, joacă un rol din ce în ce mai mare în mozaicul cultural al Europei. Vom răspunde că, așa cum se întâmplă mereu, falsificările nu sunt aducătoare de bine. Diferența culturală rămâne, ea este ascunsă în mod pudic, prilej de confuzie și slăbiciune. De exemplu, în lipsa revendicării sursei creștine, devine greu de înțeles în numele cărui principiu de drept s-a luat în câteva țări europene decizia de a interzice vălul integral pentru femei (*burka*). Sau din ce

Respectiv, motiv sunt permise caricaturile Profetului, deși acestea jignesc sensibilitatea cetățenilor de origine musulmană. Era nevoie de un temei juridic convingător, care să statueze libertățile extinse ale conștiinței europene. Iar acest temei este datorat caracterului deschis și evolutiv al creștinismului. Este adevărat, creștinismul și cu deosebire catolicismul au generat represiune prin Inchiziție și opoziția față de progresul științei. Dar în dezbateră dntre creștini și laici s-au precizat libertățile fundamentale, în primul rând libertatea de conștiință. Rolul bisericilor nu a fost univoc. Reforma este la originea „liberului examen“, a dreptului fiecărui individ de a examina orice subiect, oricât de spinos. Iluminismul, mișcare esențial laică și anticlericală, nu ar fi fost posibil fără deschiderea operată de Reformă. Libertatea actuală a societăților europene, cele mai libere și mai deschise din câte au existat, este rezultatul unei confruntări seculare. Deși dialogul între laici și religioși a cunoscut crize și excluderi mutuale, durata lungă arată mai mult compatibilitatea decât opoziția celor două sisteme de gândire¹.

Timp de secole, biserica a reprezentat forța conservatoare – una dispusă totuși să cedeze în fața argumentului raționalist, repliindu-se pe poziții din ce în ce mai apropiate modernității, dar coerente. Creștinismul a dat dovada adaptabilității și totodată a necesității lui, în măsura în care, structural, raționalismul nu poate răspunde tuturor întrebărilor pe care omul și le pune despre lume, despre cum trebuie să acționeze, ca ființă morală, obligată să aleagă și să se întrebe mereu, fără să capete un răspuns, dacă există ceva care o depășește.

Dintre religiile lumii, creștinismul a făcut cea mai bună partidă posibilă cu libertatea și cu rațiunea, oricare ar fi fost dificultățile acestei lungi căsnicii. De aici până la a admite că

-
1. Bisericile ortodoxe adoptă o atitudine imobilă, conservatoare, rămânând astfel în afara dezbaterii sociale, prezentându-se, esențial, mistice. Evident, schimbarea are curs și în țările ortodoxe, în lipsa unei clare pronunțări în acest sens. Atunci când intră totuși în discuția societală, ideologii ortodocși adoptă cu precumpănire o atitudine conservatoare. Este de discutat în ce măsură această atitudine influențează mentalitățile, ideologiile și evoluția socială din țările majoritar ortodoxe.

Respectiv dominația seculară a Occidentului, începută odată cu inventarea tiparului și marile descoperiri geografice (din secolul al XV-lea), este rezultatul combinației fericite a spiritului științific și a gustului pentru libertate și inițiativă cu o religiozitate relativ tolerantă nu este decât un pas.

Persecuțiile la care au fost supuși „ereticii“ oameni de știință, represiunea de masă a vrăjitoriei, a homosexualității, a evreilor și a leproșilor sunt realități dureroase ale Occidentului medieval. El furnizează, din păcate, un model al persecuțiilor ideologice regimurilor totalitare și atee și bigote. Dar catolicismul s-a transformat din străfunduri, chiar dacă *à corps défendant*. El nu s-a închis în negație, ci continuă să aibă un dialog din ce în ce mai deschis cu laicii. Catolicismul nu a combătut Reforma numai prin propagandă, ci și printr-o progresivă destindere a pretențiilor lui absolutiste. Astfel, există dovada că creștinismul rămâne o religie vie, deschisă la nevoile omului contemporan.

Dacă persecuțiile religiilor dominante împotriva conștiinței libere și a științei au operat în secolele trecute, cel din urmă secol încheiat, al douăzecilea, a fost cel în care ateismul a întreprins cele mai dure persecuții împotriva credincioșilor. S-a „echilibrat“ astfel o balanță de lungă durată. Dar, așa cum raționalitatea nu a putut fi învinsă de obscurantism, nici credința nu a putut fi nimicită de teroarea atee. Astăzi, Occidentul trăiește o situație particulară: pe de o parte, practica religioasă (frecventarea bisericilor) se reduce. Pe de alta, există o răceală a autorităților față de orice este religios. În unele țări (de pildă, în Regatul Unit), propaganda atee și chiar antireligioasă este foarte prezentă public. S-a pus întrebarea: trăim preludiul unui abandon progresiv al credințelor și al practicilor religioase? Asta ar însemna o schimbare antropologică considerabilă, deoarece religia a făcut din timpuri cu adevărat imemorabile parte din viața curentă a generațiilor.

Va cunoaște omul occidental, laicizat, o întoarcere către religie? Una pe care în nici un caz nu trebuie să o considerăm restaurație... Religia este un organism viu, ce răspunde necesităților prezentului. Ele reies în mod necesar din constatarea că știința este incapabilă să răspundă unor întrebări pe care omul continuă să și le pună. Revoluția științifică a făcut, *a contrario*, demonstrația că nu le poate rezolva.

Respectiv, **Odinioară**, Bertrand Russell¹ a scris o listă a întrebărilor la care știința nu a răspuns și nu poate, constituțional, să răspundă: 1. Există viață după moarte? 2. Minte domină materia sau invers? 3. Are Universul un scop? 4. Există validitate în asumarea unei legi naturale? 5. Care este importanța vieții în schema cosmică? Aceste întrebări sunt puse metafizicii, dar metafizica nu poate da azi decât un singur răspuns: că nu le poate rezolva.

Religia a pretins mult timp să răspundă acestui gen de întrebări. Ca atare, ea îndeplinea o funcție filosofică. Încercările de-a întemeia o metafizică pură, în afara oricărui context mitologic, au dus la un impas, Nietzsche și Heidegger au putut proclama moartea metafizicii, căreia i-a supraviețuit religia (Vattimo).

Departate de a fi agonică, golită de substanța ei, religia modernă are o șansă să degajeze esența fenomenului religios: iubirea și asumarea *mitului ca mit*.

Nimic nu ne obligă să iubim, după cum nimic nu ne obligă să simțim Frumosul. Strict, viața este posibilă într-un univers scheletic. Farmecul ei ne este dat pe deasupra. Dar avem dreptul să ne imaginăm că omenirea va refuza ariditatea. Jocurile circuitului, chiar oferite cu generozitate, nu sunt suficiente pentru a satisface infinitul dorinței.

Vine un moment când iubirea se separă de nevoia de a poseda, devine gratuită. Consimțim să dăruim și să ne dăruim. Eros devine Agapé. Caritatea depășește acțiunea în favoarea unuia singur. Ea se transmută într-o aspirație universală către iubire. Întreaga narațiune evanghelică dinamizează, dă viață acestei aspirații. Din acel moment nu ne mai interesează obiectivitatea minunilor. Ne mulțumim să le ascultăm cu farmecul lor simplu.

Creștinismul viitorului, prin permanența mesajului paraclet (cuvânt care indică „duhul milostivirii“), va îngădui această religie vie, ilustrarea iubirii pe care suntem gata să o împărtășim.

1. Citat după Laurence O. McKinney, *Neurotheology. Virtual Religion in the 21st Century*, American Institute for Mindfulness, Cambridge, 1994, vers. ebook, fragmentul 647.

Se discută până la epuizare despre rolul religiei islamice în acțiunea combatantă numită islamism. E clar că aspectul teoretic cedează locul preocupărilor practice. A declara că există o conflagrație a celor două mari religii monoteiste ar însemna chiar să se dea semnalul unui război planetar cu consecințe incalculabile.

În fapt, trăim o fază a celui mai lung conflict din istoria omenirii: între islam și creștinism, paisprezece secole.

În lungul război, faza actuală prezintă câteva caracteristici. Conflictul se înscrie într-o configurație în trei: un război se poartă concomitent între cele două mari ramuri ale islamului, sunniții și šiții. Occidentul se află într-o situație imposibilă: din motive economice, este aliat al Arabiei Saudite, principala forță sunnită. În același timp, face față unui terorism de sursă sunnită. Să menționăm că Arabia Saudită este ea însăși în același timp finanțatorul și victima terorismului islamic. Pe de altă parte, šiții sunt angajați într-un război cu Occidentul. Nu numai că este o partidă între trei adversari, dar Occidentul nu are și nu poate avea o atitudine clară: concomitent, el este aliat al statelor din Golf și adversar direct al Statului Islamic. Așa se ajunge la situația că își privilegiază dușmanii direcți! Orice s-ar spune, ISIS (DAESH) nu este numai o organizație criminală care folosește doctrina islamică a războiului sfânt (jihad) pentru a-i fanatiza pe luptători, este și răspunsul la vidul de putere al elementului sunnit din Orientul Mijlociu. Sunniții din Irak, dominând tradițional scena politică locală, au ajuns brusc să nu mai fie reprezentați pe scena lumii: așa a apărut ISIS. Distrugerea ISIS nu va rezolva problema sunnită. Similar, Siria nu a putut funcționa decât ca un regim supraautoritar și represiv, altfel minoritățile (alawită, creștină) pier, zdrobite de valul identitar sunnit.

Intervenția americană în Irak din 1991 a reprezentat o măsură tactică, poate nu cea mai bună, dar rezonabilă. Saddam Hussein a ieșit diminuat, fără autoritate asupra arabilor din sud, asupra kurzilor din nord; totuși, servea drept câine de pază în fața amenințărilor de destrămarea completă a zonei. Dimpotrivă, în 2003, America lui G.W. Bush nu doar l-a lichidat pe Saddam, ci